

FESTES MONTESA

2002

Un soterrament baixmedieval a Montesa

Pau Armengol i Machí
Arqueòloga

A finals del 2001, i com a conseqüència del seguiment arqueològic portat a terme per a la substitució de la conducció de l'aigua potable a la població de Montesa, va aparèixer el soterrament d'un individu d'època baixmedieval, justament davant la porta principal de l'església parroquial de la Mare de Déu de l'Assumpció. L'objectiu del següent article és el d'esclarir tots aquells dubtes i curiositats que la gent de Montesa em plantejà quan contemplava aquell que havia estat un dels seus avantpassats, quan observaven part de la seua història ...

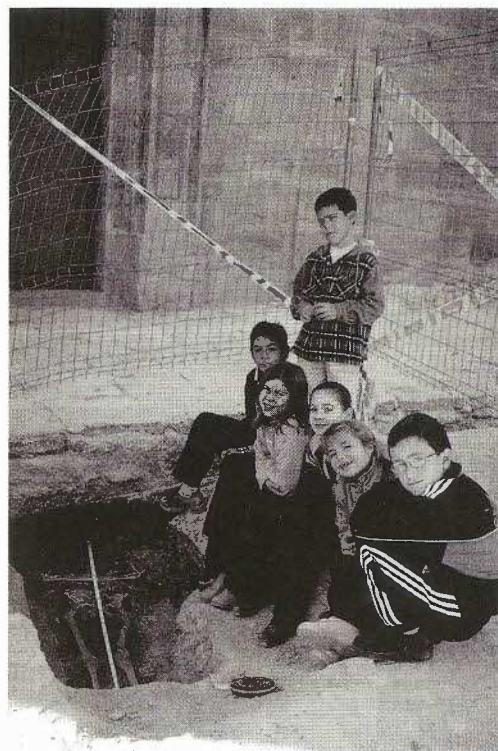
La troballa

Quan el passat mes de novembre la màquina perforadora va deixar al descobert una rasa que travessava la Plaça de la Vila de nord a sud, exactament paral·lela a la façana de l'església de la Mare de Déu de l'Assumpció, es podia observar un tret curiós; en una zona on el sòl estava compost únicament per una formació argilosa de coloració groguenca coneguda popularment amb el nom de *tap*, aquesta es veia interrompuda intermitentment per unes franges verticals de terra marró obscur. Sens dubte, açò representava una anormalitat pel que fa a la uniformitat del tap. Calia per tant indagar sobre aquest fenomen. Quina fou la nostra sorpresa, quan de més a prop, poguérem comprovar que aquestes coloracions més fosques es trobaven barrejades amb ossos humans. Ens trobàvem per tant, davant d'una sèrie de tombes, d'un cementiri.

Després d'informar sobre aquest fet a la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència i a l'Ajuntament de Montesa, es decidí obrir-ne una per extraure tota la informació possible.

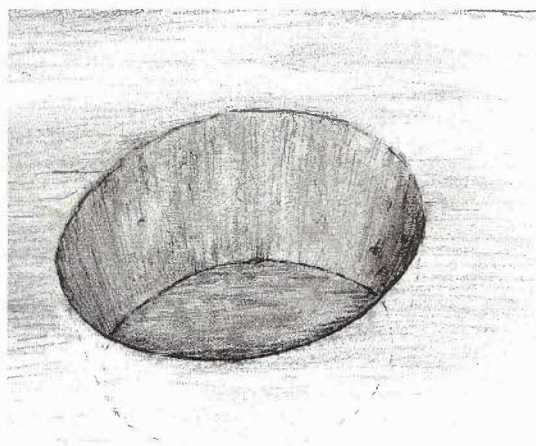
L'excavació

Una vegada seleccionada una de les tombes, es procedí a la seua excavació. En primer lloc, s'havien de buscar els límits de la fossa, la qual cosa no esdevingué massa complicada, doncs com hem dit abans, es diferenciava molt bé allò que era de formació natural, el tap, i allò que era de formació antròpica, la terra de coloració fosca. Es tractava per tant, de buscar el punt de contacte entre ambdues terres i, una volta delimitada, traure la terra marró que cobria l'esquelet.

Un soterrament baixmedieval a Montesa

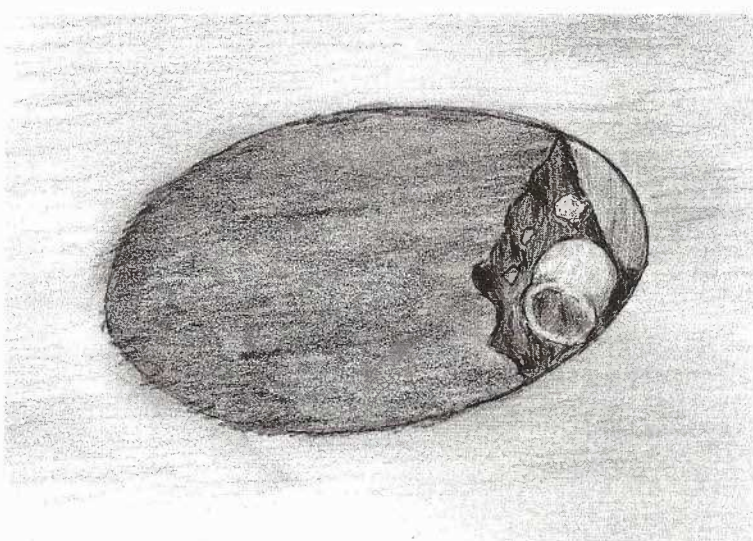
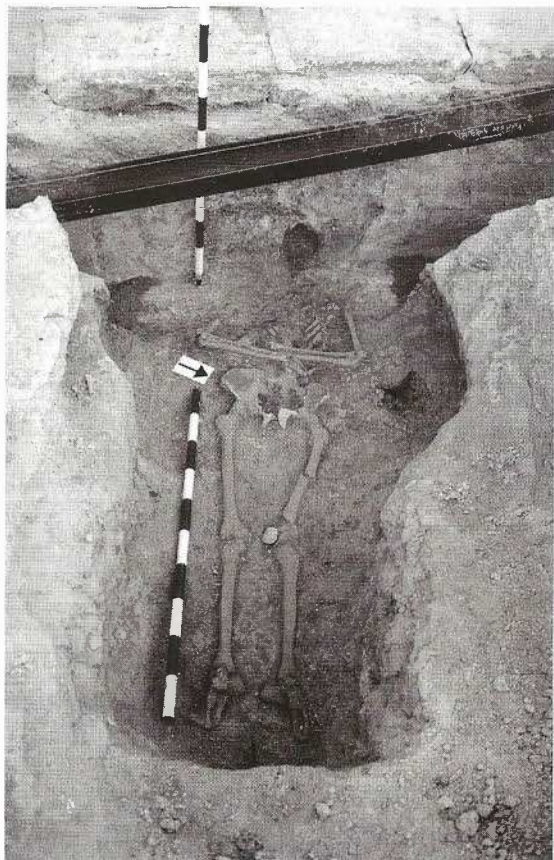
Inicialment, la forma de la fossa per al soterrament, semblava una mica estranya, doncs no era totalment rectangular, s'obria a l'altura de les caderes tant a una banda com a l'altra, formant una espècie de cercle. Més endavant veuríem que aquest fet no tenia res a veure amb el soterrament sinó amb una fossa islàmica preexistent. Però per entendre-ho millor, anem per parts, i d'allò més antic, a allò més modern.

Dibuix nº 1

En època islàmica, en el que actualment és la Plaça de la Vila, es va fer una fossa de planta circular excavada en el tap. Les hipòtesis poden ser diverses: per extraure argila, per a utilitzar-la d'abocador, etc. (*Dibuix nº 1*)

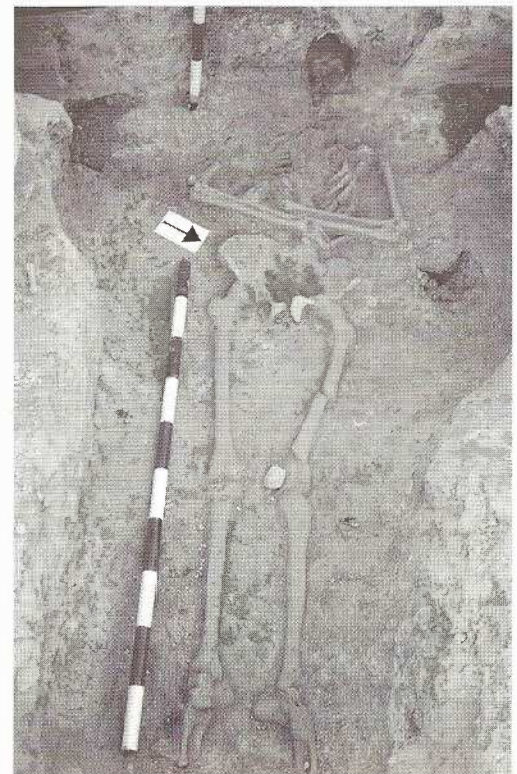
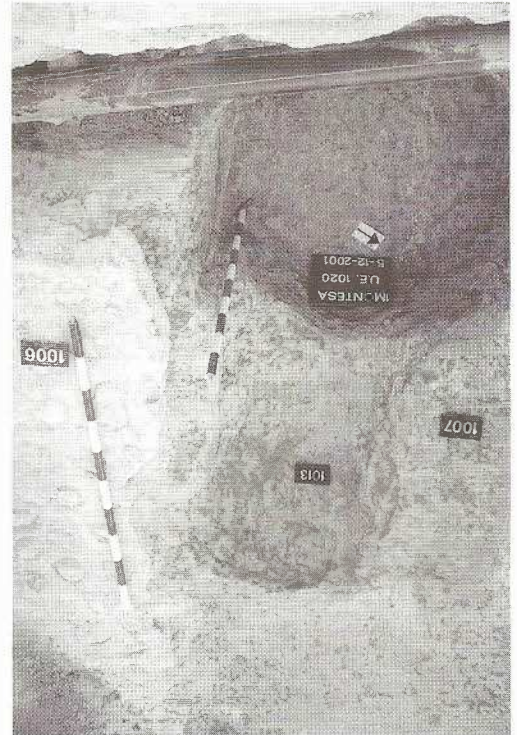
Immediatament o més endavant en el temps, també en època islàmica, i més concretament en època almohade, (finals del segle XII, primeries del XIII), aquesta fossa circular es va reomplir amb una terra diferent, portada de fora, barrejada amb ceràmica. És aquest material ceràmic el què ens dóna la cronologia del moment de rebliment d'aquesta fossa. Cal destacar d'entre ells, una olla quasi completa. (*Dibuix nº 2*)

Dibuix nº 2

Un soterrament baixmedieval a Montesa

Passaren els anys, i en aquest mateix lloc, es va instal·lar una necròpolis cristiana d'època medieval, amb tota probabilitat, del segle XIV. Una de les tombes, justament es va excavar en part, sobre el que havia estat la fossa islàmica. (Dibuix n° 3 i 4)

Dibuix n° 3

L'estudi antropològic

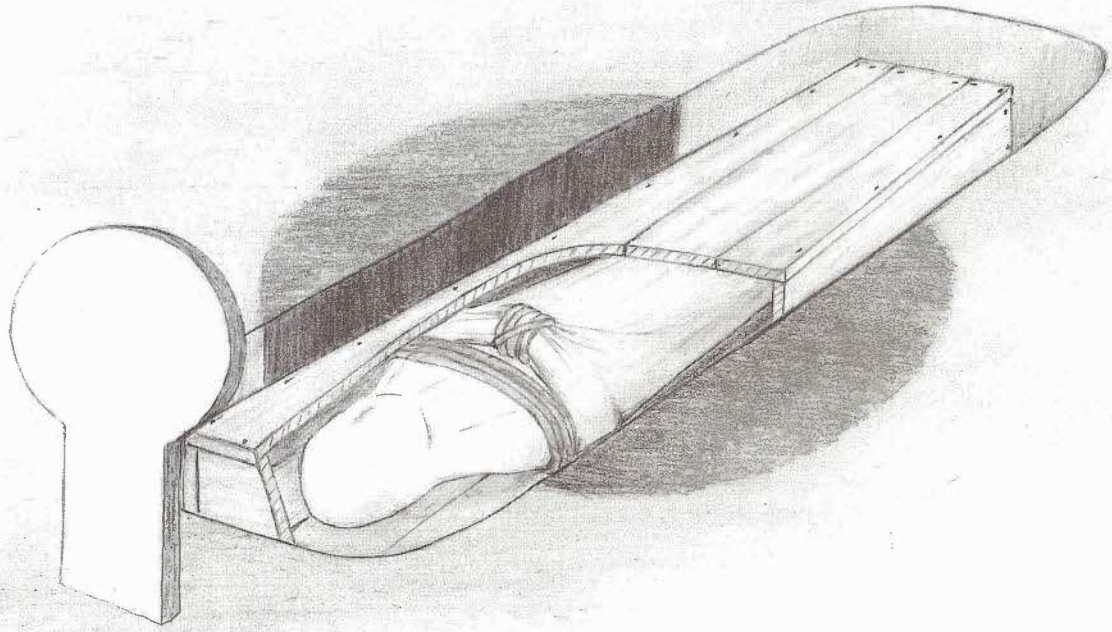
Aquest estudi ha estat portat a terme per l'arqueòleg Matías Calvo Gálvez, especialista en antropologia física. Amb l'anàlisi antropològic general de l'esquelet, s'han pogut determinar aspectes com el sexe, l'edat de mort, l'estatura i altres informacions referents a l'individu que excavàrem a la Plaça de la Vila.

Segons M. Calvo, "es tracta d'un individu masculí, adult jove, de robustesa mitjana, amb una edat entre els 19-23 anys i que presentava una estatura al voltant d'1,71 m., estatura elevada, amb cames llargues i braços curts. La major robustesa dels ossos llargs de la part dreta de l'es-

Un soterrament baixmedieval a Montesa

quelet, així com la major longitud d'aquests, ens indica que es tractaria d'un subjecte dretre. Els ossos llargs de les extremitats inferiors presentaven aplanament, tant el fèmur com la tibia. Aquest fet, junt a les xicotetes lesions que presenten ambdós fèmurs, podrien relacionar-se amb l'hàbit de caminar per muntanyes i llocs accidentats, qüestió aquesta que no és d'estranyar si observem l'entorn on viví l'individu objecte d'aquest estudi".

Per últim, també assenyala M. Calvo que l'esquelet presentava signes d'haver estat amortallat, i amb tota seguretat fou soterrat en un taüt de fusta, doncs aparegueren restes d'es-còria de ferro i algun clau de metall, material aquest que perdura en el temps, a diferència de la fusta que desapareix. (Dibuix nº 4)

Dibuix nº 4

Cronologia

La cronologia del soterrament s'ha determinat per una banda per la posició de l'esquelet i, per una altra, per la ceràmica apareguda a la tomba.

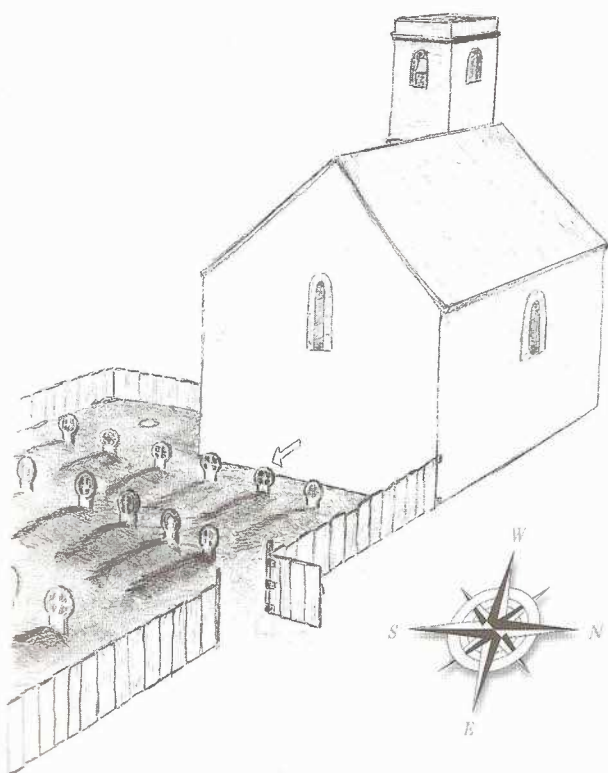
L'esquelet presentava una orientació est-oest, amb el cap a l'oest. Mostrava una posició general del cos decúbit supí, és a dir, cap per amunt, amb les cames estirades i els braços creuats sobre l'abdomen. La posició dels peus amb els talons pràcticament junts, feia veure que l'individu estava amortallat, ja que aquesta no és la postura habitual de les cames quan es deixen sense cap lligam. Cal dir, que aquesta disposició és habitual des de les primeres èpoques cristianes.

Un soterrament baixmedieval a Montesa

Pel que fa a la ceràmica trobada a la tomba, aquesta fou escassa, i majoritàriament bescuitada, és a dir, sense cap tipus de decoració, la qual cosa dificultava una adscripció cronològica. No obstant, un xicotet fragment ceràmic amb pintura blava sobre blanca ens situava en el segle XIV – principis del XV. Potser, a hores d'ara el ventall cronològic és ample, però solament podrem precisar més sobre aquest aspecte si algun dia es porta a terme l'excavació íntegra de la necròpolis a l'actual Plaça de la Vila.

Conclusions

L'individu excavat pertany a una necròpolis cristiana d'època medieval, possiblement del segle XIV. Aquesta necròpolis estaria relacionada amb una església anterior, situada al mateix lloc que l'actual però amb una orientació diferent, doncs no tindria sentit un cementiri immediatament davant la porta principal. Aquests solien ubicar-se a una banda o darrere de l'edifici religiós.

Dibuix nº 5.
Plaça de la Vila i església al segle XIV, hipòtesi.

Plaça de la Vila i església en novembre de 2001

Un soterrament baixmedieval a Montesa

Encara que es tracta solament d'una hipòtesi, podríem pensar que l'església del segle XIV de Montesa tindria una orientació est-oest, amb la porta principal a l'oest i l'altar a l'est, a l'igual que l'orientació presentada per l'església del castell. Aleshores, la necròpolis de la qual formaria part el nostre individu, es situaria a la banda de darrere de l'edificació (*Dibuix n° 5*)

Ja durant el segle XVII i principis del XVIII, es construí l'església actual, també amb orientació est-oest, però ara amb la porta principal a l'est i l'altar a l'oest. Aquesta nova reestructuració de l'espai també suposà una nova ubicació del cementiri, que ara quedava a un lateral, concretament al sud, a l'actual carrer Santa Bàrbara, confrontat a la porta lateral de l'església de la Mare de Déu de l'Assumpció.

Olla apareguda a la fossa islàmica.

Agraïments:

- Matías Calvo Gálvez, que ha realitzat l'estudi antropològic.
- Lluç Armengol Machí, autor de les il·lustracions.
- Josep Cerdà i Ballester, per l'assessorament sobre la història de Montesa.